

SAMIHA AYVERDİ'NİN ESERLERİNDE MÜREBBİYE EĞİTİMİNİN YANSIMALARI

Hüseyin YAŞAR*

ÖZET

Toplumla ve sosyal hayat ile iç içe olan edebiyat bilimi, sosyoloji, eğitim bilimleri gibi disiplinlerle temas halindedir. Son yılların en çok üzerinde durulan konulardan biri olan disiplinler arası geçiş romanda da kendini göstermektedir. Önemli bir edebi tür olan roman da bu açıdan toplumdaki ve onun sorunlarından beslenmiştir. Tanzimat ile ortaya çıkan batılılaşma ve onun yarattığı problemler eserlerde genişçe işlenmiştir. Bu problemlerden biri mürebbiye eğitimi ve onun yarattığı alafranga tiplerdir. Mürebbiyelerin yetiştirdiği alafranga tipler, öz değerlerinden uzak, çağdaşlaşmayı sadece sözde gerçekleştiren züppe karakterlerdir. Kendisi yeni bir tür olan roman, bu dönemde toplumun kanayan yarası olan mürebbiyeleri gücü ölçüsünde irdeler. Bu konu Tanzimat ile başlayıp Cumhuriyet dönemi romanına kadar farklı şekillerde ele alınmıştır. Cumhuriyet dönemi romancısı olan Samiha Ayverdi, olay örgüsünde yarattığı mürebbiye karakterlerine olumsuz bakmıştır. Toplum için önemli problem olarak gördüğü alafranga tipleri incelerken aldıkları eğitimi mercek altına alır. Geleneksel toplumsal değerlerinden uzaklaşan karakterlerinin olumsuz davranışlarını, mürebbiyelerden aldıkları eğitime bağlamaktadır. Bu çalışmada, mürebbiyelerin verdiği eğitimin çocuk karakterlerin davranışları üzerinde bıraktıkları etki irdelenecektir. Nitel çalışma metodu ile yapılan bu çalışma, mürebbiyelerin verdikleri eğitimin sonuçlarını ortaya koymak için yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Eğitim, Mürebbiye, Samiha Ayverdi.

* Doç. Dr. Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, hyasar@siirt.edu.tr

REFLECTIONS OF GOVERNESS EDUCATION IN SAMIHA AYVERDI'S WORKS

ABSTRACT

Literary science which is interwoven with society and social life, is related to sociology and educational sciences disciplines. Interdisciplinary transition which is one of the contemplated issues in recent years shows itself in the novel. Novel which is so important kind of literary genres, in this respect it was fed from the community and problems of the community. Westernization which is appeared with Tanzimat and the problems formed from westernization are discussed broadly in novels. One of these problems is the governess education and its problems. The people raised by governess are away from their core values and they are dandy characters who perform the so-called modernization. Novel which is a new kind, examines governess which is bleeding wounds of the society with the extent of its power in this period. This issue started to be discussed with Tanzimat and continued in the Republic period in different types. Samiha Ayverdi who is the Republic period novelist, she evaluated the governess with a negative form to create them with events in formal status. While examining this type for society, the author looked closer the education that they was received from governess. Author linked up character's negative behaviors and their getting away from their traditional and social values to their teaching from governess. In this study, we will research the impact of the education given by governess on the character's negative behaviors which are created by the author. In this study, qualitative method was used. This article was carried out to show the results governess education.

Key Words: *Literature, Education, Governess, Samiha Ayverdi.*

GİRİŞ

On dokuzuncu yüzyılda Osmanlıda modernleşme süreci devam ederken özellikle birçok yüksek bürokratta Batılı yaşama özen üst seviyeye çıkar. “Evlerde/konaklarda kullanılan eşyalar tamamen Batı zevkine göre tanzim edilir. Kapısını ardına kadar Batılı yaşam tarzına açan aydınlar/zenginler zamanla ‘alaf-rangalaşarak’ yeni bir tipin oluşmasına zemin hazırlar.” (Karabulut, 2010: 131). Mürebbiyelik kurumunun ortaya çıkışı da bu tiple yakından ilgilidir. Mürebbiye terbiye eden anlamındadır. Arapça ve İbranice ‘Rab’ yani terbiye eden anlamındaki fiilden gelmektedir. Bu bağlamda mürebbiyelik, tamamen eğitim ile ilgili bir olgudur. Mürebbiyeler, Osmanlı İmparatorluğunda on dokuzuncu asırda özellikle Tanzimat döneminden sonra varlıklı ailelerin çocuklarını ev ortamında eğitmek için getirilen bir çeşit öğretmenlerdir. Romanlardaki dadı karakterinin eğitim veren versiyonu olan bu karakterler cariyeler kadar çok olmasa da romanlarda yer almaktadırlar. Genelde kurmaca eserin ikinci veya üçüncü şahıs kadrosu içerisinde yer almakla beraber Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Mürebbiye* eserindeki Anjel birinci şahıs kadrosundandır. Evde genellikle “matmazel” olarak hitap edilen bu kişiler, mizaçları, tavırları, giyim-kuşamları ve eğitimci kimlikleriyle, yanında kaldıkları ailelere olumlu ya da olumsuz etki yapmışlardır. Bu da tartışmanın başlangıcını oluşturmuştur.

Batılılaşma hareketlerinin yoğunlaştığı “Tanzimat döneminde, alafranga yaşama isteği, Türk insanının hayatını önemli ölçüde değiştirir. Bu değişimde, millî değerlerden ne kadar uzaklaşıldığı hususu büyük önem taşır.” (Karabulut, 2008: 47). Tanzimat dönemindeki aristokrat ve bürokrat kesimlerin ailelerine yerleşen mürebbiyeler, zamanla devrin önemli bir sosyal olgusu haline gelmiştir. Bu olgu, romanlara da yansımıştır. Mürebbiyelerin olay örgüsüne yansıma biçimi ve bakış açısı çoğu zaman ideolojik endişeye göre şekil almaktadır. Bunu iki kategoride değerlendirebiliriz. Birinci kategoride olanlar genelde Müslümanların özelde Osmanlı İmparatorluğunun geri kalmasını Batı medeniyetinden uzaklaşmasına bağlayan ve Batı medeniyetini tek kurtuluş reçetesi olarak sunan kesimlerdir ve ekseriyetle mürebbiyelere olumlu yaklaşmakta ve bu öğretmenlerin topluma faydalı olduğu görüşünü benimsemektedirler. Halit Ziya Uşaklıgil bu kategoriye dahil edilebilir. Uşaklıgil, hem romanlarında hem de kendi köşkünde mürebbiyelere yer vermiştir. Halit Ziya’da da mürebbiyelerin ait oldukları medeniyetin değerlerini Müslüman çocuklara empoze etmeye çalıştıkları hissedilmekte ve çocukları batılı tarzda şekillendirdikleri görülmektedir. Örneğin, Halit Ziya’nın *Aşk-ı Memnu* eserinde Mlle Courton adlı mürebbiye vardır. Bu karakter, Fransız hikayeci Guy de Maupassant’dan sonra Fransız edebiyatının bir başka önemli hikâyecisi olan

Alexandre Dumas'ya da hayrandır. Mlle Courton, uygun zamanlarında daha ziyade bu yazardan hikâyeler okur ve okuduklarından ders almaya çalışır (Uşaklıgil, 2006: 103). Ancak, Halit Ziya Uşaklıgil, bunu Ayverdi'den ayrı olarak batılılaşmanın önemli bir kurumu olan mürebbiyelik meselesini dönem içerisinde olumlu vermeye çalışmıştır. Bu bağlamda Kavcar da, yabancı mürebbiyelerin olumlu yönlerini kabul etmektedir: “Yabancı mürebbiyeler arasındaki en büyük ortak nokta, kendi milletlerinin dil, terbiye, kültür ve zevklerini Türk çocuklarına aşılamaktır. Özellikle yabancı dil bakımından çocuklara çok yararlı olduklarını da kabul etmek gerekir. Saydığımız bu sebeplerden dolayı, varlıklı aileler, Avrupalı hayatın etkisiyle, çocuklarına mürebbiye tutarlar. Bu arada, Aşk-ı Memnu'daki Matmazel de Courton gibi, bulunduğu evin çocuklarını gerçekten seven, onlara tam bir annelik eden, onlar için kendini parlayan örnek mürebbiyeler bulunduğunu da belirtmeliyiz.” (Kavcar, 1995: 191)

Matmazel de Courton sadece ev içinde değil ev dışında da çocukları İstanbul'un çeşitli bölgelerine götürerek gayrimüslimlerin açtığı mağazalara alışverişe götürerek onlara batılı yaşam tarzını göstermeye çalışır ve romanda şu şekilde tasvir edilir:

“Ara sıra Mlle de Courton çocukları Beyoğlu'na indirir; onları, öteden beriden bin türlü şeyler almak heveslerine serbest bir cevelan vermek için, mağazadan mağazaya ...”. (Uşaklıgil, 2006: 113). Dilek Ceran, mürebbiyelerin eğitim için getirildiğini ve bu vazifelerini hakkıyla yerine getirdiklerini belirtir: “Mürebbiyeliğin temel dayanağı, öğrenciyi tanımak ve onların yeteneklerini ortaya çıkarmaktır. Eğitim ve öğretim vazifesini üstlenen bu insanların aynı zamanda rehberlik etmeleri de gerekir. Mürebbiyelik öğrencilerin ilgi ve istidatlarını anlamak, bunları yönlendirmek ve geliştirmek demektir” (Ceran, 2016: 216). Yazarın bu ifadeleri, Uşaklıgil'in Mlle Courton'u için geçerlidir.

Buna karşın muhafazakâr görüşü temsil eden edebiyatçılar ekseriyetle mürebbiyelerin zararlarının faydalarından daha ağır bastığını savunmaktadırlar. Bunlardan biri, Samiha Ayverdi'dir. Ayverdi, muhafazakârlık bağlamında mürebbiyeliği değerlendirmiştir. *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanı ve birkaç yazısında mürebbilerin eğitimi konusunda görüşlerini bu düzlemde beyan etmiştir. Yazara göre, mürebbiyeler, çocuğu ailesine ve Müslüman çevresine yabacılaştırır ve firkiden uzak sorumsuz bireyler yetiştirir. Bu nedenle, Ayverdi, mürebbiyeleri hep “yabancı” ve “öteki” olarak görmüş ve olumsuzlamıştır. Mürebbiler için kullandığı tek olumlu ifade Ratibe'nin mürebbiyesi içindir: “Şimdi de Ratibe için devamlı kalan mürebbiyeye diyecek yoktu” (İEK 163). Bu çalışmada *Yolcu Nereye*

Gidiyorsun romanı ve hatıralarından hareketle Samiha Ayverdi'nin mürebbiyelik müessesine bakış açısı değerlendirilecektir.

Yabancılaşma

Samiha Ayverdi, *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı eserinde Asaf Bey ve Nemi-de çiftinin aile ortamını romana yansıtmaktadır. Ailede üç çocuk bulunmaktadır. Çocuklardan ikiz olan Jale ve Rıdvan, bir mürebbiyenin elinde büyümüşlerdir. Küçük kardeşleri Adli ise mürebbiye eğitimini almamıştır. Yazar, romanı bu esas üzerine kurgulamış ve geliştirmiştir. Ayverdi, eğitimci kimlikleriyle ailelerin içine kadar yerleşen bu kişileri birer yabancı unsur olarak görür ve Müslüman Türk ailenin bünyesine uygun görmez. Bu bakımdan, Asaf Bey ve Nemi-de Hanım'ın bu tercihlerini büyük bir hata olarak görmekte ve bunu romanın geneline yaymaktadır. Romancı, Jale ve Rıdvan'ın olay örgüsü boyunca sergiledikleri olumsuz davranışlarını, farklı kişilere de söylettirir. Yetişkin çağında olan bu iki karakterin kayda değer olumlu bir davranışları yoktur.

Mürebbiyelerin sıkı eğitiminden geçen bu iki karakterin olumsuzlanan davranışlarının başında yabancılaşma gelmektedir. Yazar, önce kardeşlerin yetişme tarzlarını duyumsatır ve bunu Adli'nin sözleriyle aktarır. Adli'den üç yaş büyük olan bu ikizler hakkında anlattığı baştan beri hükmünü vermektedir: “Fransa'dan getirilmiş bir mürebbiyenin terbiyesine kayıtsız ve şartsız teslim edilmişlerdi” (YNG: 17). Burada geçen “kayıtsız ve şartsız” sözcükleri, bu iki kişinin çocukken mürebbiyenin insafına bırakıldıklarını göstermektedir. Adı İhtiyar Matmazel olarak geçen mürebbiyenin, batılı değerleri belli bir süzgeçten geçirmeden olduğu gibi onlara empoze ettiği anlaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak Jale ve Rıdvan, ulusal kıymetlerden bihaber yetişmişlerdir. Öz kültürlerinden uzak yetişen bu insanlar, toplumla barışık olmayan toplumun adeta zararlı bir uzvu haline gelmişlerdir. Adli, Jale'nin durumunu “şirretliği ile etrafını kasıp kavuran” bir kişi olarak yansıtır. Sema Uğurcan'ın “Tanzimat'tan itibaren görülmeye başlanan, körü körüne Batı'yı benimseyen ifrat halindeki alafranga tipleri tenkit eder” (1988: 145) tespitini bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

Romanda, gençlerin mensubu oldukları değerlere yabancılaşmayla, mürebbiyenin verdiği tahribatın derecesi belli değildir. Matmazel, hayatlarının her anına ve düşüncelerinin labirentlerine nüfuz etmiştir. Bu konuda Adli'nin verdiği iki örnek oldukça açıklayıcıdır. Birincisini Adli, aktarmaktadır. Adli bir gün ablası Jale'yi “ablacığım, ablacığım..” şeklinde hitap ettiği zaman Jale'nin “- Aman budala çocuk, ağabey, abla da ne demek? Madmazel seni ayıplıyor; Avrupalılar

birbirlerini isimleriyle çağırıyorlar..” (YNG: 26) sözcükleriyle azarladığını, kendisinin de abla ve abisini isimleriyle çağırmaya zor alıştığını belirtir.

İkinci örnek yine Jale ile alakalıdır. Yazar, Rıdvan ve Jale'nin mürebbiyenin verdiği Batılı kültürün etkisiyle benliklerinden uzaklaştığını romanda başkibir örneklerle verir. İsmi bile alafrangalık duygusu veren Jale, düşüncede Batılı olduğu gibi aksesuar kullanımında da Batılı sembolleri tercih eder. Adli, günün birinde kız kardeşinin taktığı kolyeyi alıp incelerken kolyenin üstünde Fransız askeri kumandanı Napoleon'un at üstündeki heykelinin tasvirini görür. Milli duyguların verdiği tazyikle kendinden geçen Adli, kolyeyi kırıp parçalar. Ailede ezik ve silik kişiliğinden dolayı, kendisinden beklenmeyen bu davranışı okuyucuyu şaşırtmaktadır. Milli meselelere karşı sergilediği bu refleksine sebep olarak da Jale'nin “kendi öz kahramanlarının sembolü yerine, bir yabancı kanın fatihini boynunda” gezdirmesidir. Yazar, kültürüne yabancılaşan kızın, bu hareketiyle öz değerlerinden tamamen koştüğünü belirtmek ister. Bu yabancılaşmaya mürebbiyenin sevk ettiği ve destek verdiği güçlü ihtimaldir. Bunun acınacak bir durum olduğunu vurgulamak isteyen Adli, canı çok sıkılır ve gün boyunca ne yapacağını şaşırır. Kardeşlerinin içinde bulunduğu bu durum onu kedere boğar. Acısını dindirmek için, selamlık sohbetinde tanıştığı Cem Bey'in manevi dünyasına sığınır. Aslında Adli'nin kolyeyi parçalaması, Türk ve Müslüman toplumun içine kadar sızan Batılı değerlere karşı duruşunu sembolize eden önemli bir harekettir. Normal hayatında sindirilmiş ve silik bir şahsiyeti olan kahraman, burada gösterdiği çıkışla adeta yeniden diriliyor. Milli hassasiyetleri önceleyen Napolyon figürü taşıyan kolyeyi parçalaması, İstanbul'da çok sayıda aileyi saran alafranga yaşam hevesini reddetmesini ifade eder. Bu çerçevede Rıdvan ve Jale, yerli olan her şeye karşıdır. Adli ise yerli ve milli bir karakterdir. Bu bakımdan aralarında en ufak bir düşünce ve his birliği yoktur. Olay örgüsü boyunca, bu karşıtlıklardan yararlanarak, ailede ve toplumsal çevrede gelişen durumlar karşısındaki pozisyonları yer alır.

Ayverdi, mürebbiyelerin sergiledikleri eğitim sistemini İstanbul Geceleri adlı eserinde de olumsuzlar. Mürebbiyeliğin çocukları geleneksel dini kıymetlerden alıp kopardığını bir örnekle açıklar: “Mürebbiye evin içine kimsenin anlamadığı bir dille okutup yazdırdığı çocukla ne yapar, ne söyleşir kimse bilmezdi. Bilinmesi lazım olan bir şey varsa, onun her yaptığının her işlediğinin aynı hikmet oluşu idi. İşte bu yüzden de çocuk altı yaşına geldiği halde “ezan okunuyor” diyeceği yerde “iman bağıyor” dedi. Henüz büyük babası konağında cemaatle namaz kıldığı, kendi babası Cuma namazlarını kaçırmadığı halde, mürebbiyenin şaheseri olan bu körpe insana, mukaddesatı bir yüz karası imiş gibi silinmek, bertaraf edilmek zevki aşılandı.” (Ayverdi, 2007: 168-169). Bu bağlamda mürebbiyeleri, topsuz

tüfenksiz bir imparatorluğa benzetir. Zengin bir Türk ailesinin yanında bir saltnat sürdürdüklerini, hususi odalarının, hizmetine verilen cariyenin, kaprislerine körü körüne itaat eden bütün bir ev halkının bulunduğunu söyleyen yazar, ilk başta mürebbiyelerin hedefinde sadece çocukların olduğunu ancak verdikleri zararın önce ev ortamına sonra sokağa daha sonra da bütün mahalleye aşama aşama yayıldığını açıkça söyler: “Fakat çocuk, bu darbeyi sade imanına yemedi. Din, merkezden muhite açılan iç içe halkaların hepsini birden kucakladığı için ilk kastedilen o odu ise de, milliyeti, ananesi, bağları, hatıraları hulasa tek mil kıymetleri teker teker kurşun sıkılan hedefler arasında kolay kolay devrilip gitti.” (Ayverdi, 2007: 168-169). Burada ifade edilen “darbe” sözcüğünün üzerinde durulması gerekir. “Darbe” sözcüğüyle mürebbiyelerin bir “kültür emperyalizm”inin öncüleri olduğunu belirtmek ister. Batı, doğrudan yönetimi hedef alan şiddet içeren “darbe”lerle alt edemediği Osmanlı toplumunu, bu sefer “kültür emperyalizmi”nin temsilcisi olan mürebbiyelerle yapmak ister. Bütün bu olumsuzlanan, davranışlardan dolayı, Ayverdi, mürebbiyeyi “canlı tehlike” olarak görür ve “hamil olduğu mikrob”u dağıtan bir portör olarak görür.

Samiha Ayverdi, burada mürebbiyeliği, Beyoğlu ile beraber işler. Mürebbiyelik, Beyoğlu'nun, Müslüman ailelere ihraç ettiği bir kurumdur. Burada yazar, bütün eleştiri oklarını bu semte yöneltir. “Beyoğlu zihniyeti” diye nitelendirdiği mürebbiyeler, sadece Jale'yi değil annesini de yönlendirmişlerdir. Zaten Jale, annesinin bir kopyasıdır. Annesi Nemide de geleneksel değerlere hor görmektedir. Bunu sözlü olarak ifade etmese de davranışlarıyla göstermektedir. Yerli olanı hor gören Nemide, zamanla geleneksel Osmanlı toplumuyla ilişkileri koparmış ve olay örgüsü boyunca halktan kopuk bir yaşam sürdürmektedir. Berna Moran Tanzimat inkılâbından söz ederken kullandığı “Toplumsal bir tabana dayanmayan bu reform hareketinin, doğal olarak, halka dönük bir yönü yoktu” (2002: 14) cümlesi Nemide için yaptığımız tespiti doğrulamaktadır. Zira eserde, Tanzimat kültürünün kopyası olarak nitelendirilen Nemide'nin ne halktan biri ile görüştüğü ne de yazar tarafından idealize edilen “sokak medeniyet”inin ve “mahalle kültürü”nün içine karıştığı görülmüştür. Bu bakımdan olumsuzlanan bu karakter için “Hanım” sözcüğü bile çok görülerek sadece “Nemide” ismiyle çağrılmıştır.

Mürebbiye, Nemide'nin hayatına da yön vermiştir. Bu eğitimin bir sonucu olarak anne Nemide, ailesini yönetemez. Kendisinin tek zevki piyano çalmak ve yabancı misafirle ilgilenmektir. Kısacası Asaf Bey ve Nemide'nin ailesi, alafrangalıkta sınır tanımıyor. Mürebbiyelerin kök saldığı bu mekânda, yerli ve milli olan her şey göz ardı edilir. Avrupai ve modern görünümlü her şey ve herkes değer görünürken eserin tek yerli kişisi olan Adli, bu durumdan çok şikâyetçidir: “Kendimi-

zi saymadığımız için onlar da bizi mühimsemiyor ve kendimizin dışında olanlara verdiğimiz aşırı kıymetin yanında bir toz zerresi kadar küçük kalıyorduk. Bizim evde, değil ecnebi mürebbiye, işleme ustası Siranuş Dudu ve annemin köhne gülünç madmazeli bile birer kıymettiler.” (YNG: 51). Kendi değerlerine bağlılığını ve geleneksel dokuya olan hassasiyetini mürebbiyenin eğitiminden geçmemesine bağlamak istemektedir. Mürebbiye terbiyesini alanlar ise kendinden olanlardan çok, başkalarını el üstünde tutarlar. Bu nedenle, “zavallı ihtiyar matmazel” diye tanıtılan ve annesine hocalık yapan mürebbiyenin annesinin çok hürmet gösterdiğini, en ufak hareketini “Fransız hocasından vaki olduğu için” ciddiye alıp “saygı gösterilmek icap eden” bir davranış olarak telakki ettiğini belirtir.

Yazar, Müslüman Türk ailelerinin, mürebbiyelere karşı gösterdikleri mübalağalı ve bilinçsiz tavırdan yukarıda olduğu gibi bir başka eserinde de şikayetçidir: “Hasılı elenmemiş, tartılmamış, murakebe ve teftiş edilmemiş bir yabancı cereyanın saçtığı ateş, kol kol, sel sel her köşeye bir kıvılcım, bir kundak soktu. Ne bulduysa, neye değdiyse, neyi gözüne kestirdiyse yaktı, yıktı, silip süpürdü. Bir zamanlar Fatih’in gemileri, sırtını ürperterek geçen Beyoğlu, kudret zamanlarımızda yabancılığının zararlarını önlemeye tenezzül etmediğimiz bu semt, ocakta unutulmuş bir kıvılcım gibi gün olup bacayı da saçakları da sardı ve akıbet bir cehennem olarak karşımıza çıktı ise kabahatı ateşe değil, onu ihmal edende aramak, insafın icaplarından sayılmaz mı? Zaten insanoğlu, musibet ve felaketlerinin mesuliyeti muhasebesini yaparken, dış görünüşlerin ve hadiselerin kendi istidat ve fiillerini suretleştiren bir ayna olduğunu kabul edebilse, muhakeme ve tedbirde isabeti ne kadar ileri götürmüş olur. (Ayverdi, 2007: 169).

İbrahim Efendi Konağı’nda Ayverdi, mürebbiyelik konusunda çok cesur davranan Naşid Paşa ailesinden söz eder. Bu ailede alafranga yaşamın geleneksel yaşama galebe çaldığını belirtir. Bu galebe çalma, “alafranga” denilen mürebbiyelerin eğitimi sayesinde olmuştur: “Devrin alafranga diye isimlendirdiği ve o zamana göre de çok cesaretli, çok aşırı gidişi vardı. Garp, bu çatının altına, başka ailelere olduğundan daha fazla sokulmuş, daha fazla işlenmişti. Frenk dilini rahatça konuşan hanımlar, bilhassa Fatma Hanımefendi’nin iki kızı, mürebbiyelerinin birer mutaassıp bağnaz çömezi olarak yetişiyorlardı. Tamamen ihmal edilmiş milli kültürün yanı sıra, mürebbiyelerin aşındırıp yıpratmışları aile bağlarının da koptuğu gün onları vatanlarından alıp götürecektir her vasıta tamam demekti. Nitekim yılların koynunda yavaş yavaş demlenip hazırlanan bu akıbet günün birinde gerçekleşecek her iki kızı da yabancı toprakların vatandaşı ve yabancı erkeklerin karısı yapacaktı.” (İEK: 212). Burada mürebbiyelerin bir Osmanlı ailesinde yarattığı tahribat aslında Asaf-Nemide çiftinin ailesindekinden farksızdır.

Hemen şunu belirtmek gerekir ki Ayverdi'nin ileri sürdüğü düşüncelere muhalif sözler söyleyen araştırmacılar da vardır. Örneğin Zeynep Kerman, mürebbiyelerin İstanbul'un zengin kesimlerinde revaçta olmalarını verdikleri kaliteli ve faydalı eğitimin bir sonucu olduğunu savunur. Kerman, bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Batılı tarzda öğretim yapan ve dil öğrenen gençlerin sosyal hayatta başarı sağlaması ve rağbet görmesi zengin Türk ailelerine, çocuklarına daha küçük yaşta yabancı dil öğretmeye yabancı mürebbiye tutmaya sevk etmiş ve bu durum kısa sürede adeta bir moda haline gelmiştir. Böylece o zamana kadar Avrupalılara kapalı Osmanlı ailesinin içine musiki hocaları, yabancı dil öğretmenleri, mürebbiyeler ve hatta dadılar girmeye başlamıştır” (Kerman, 1995: 299).

Meselesiz ve Hedefsiz Tipler

Nemide ve Asaf Bey'in ikiz çocukları, Rıdvan ve Jale, öz değerlerine yabancılaşmanın yanında sosyal meselelere de ilgisizdirler. Yazar, bunu da mürebbiyenin verdiği eğitimin bir sonucu olarak göstermek çabasındadır. Hemen şunu belirtmek gerekir ki, Ayverdi'yi en çok tedirgin eden de aslında bu konudur. Alaf-rangalılılaşmış ailede, aile bağlarından habersiz yetişen “meselesiz” ve “hedefsiz” tipler vardır. Her iki karakter hiçbir ailevi ve toplumsal sorunu dert etmemektedirler. Bu bağlamda hedefi olmayan kişiler, basit ve küçük meselelerin insanı olurlar. Kendini aşamayıp küçük sorunlarla boğuşurlar. Ciddi meselelerle ilgilenmekten yoksundurlar. Halil Açıkgöz, Ayverdi'nin yazarlığı için “O, şahsi kaygılar, ferdi buhranlar yerine mensubu olduğu imanın, içinden geldiği medeniyet ve milletin gören gözü, işiten kulağı, söyleyen dili, yazan kalem” (1988: 41) olduğunu söyler. Jale ve Rıdvan, bu çerçevenin dışındadırlar. Dolayısıyla olumlanan karakterler değiller. Zira meselesiz ve hedefsiz gençleri, dağılan ve yıkılan medeniyetin en önemli sorunu olarak görmektedir. Aslında yazar basiret örneği ortaya koyarak, gençlerin eğitimini ele alarak dönemin yarasına neşter vurmaktadır. Samiha Ayverdi, Rıdvan ve Jale'nin durumunu daha da belirginleştirmek için onları küçük kardeşleri Adli ile çeşitli düzlemlerde karşılaştırır. Aynı ailenin fertleri olan bu kişileri, Ayverdi, ayrı ayrı konumlandırarak farklı iki kesim gibi sunar.

Mürebbiyeden aldıkları eğitimin, adı geçen ikiz kardeşe bir faydası olmadığı anlaşılmaktadır. Zira eğitim süreci yaşla beraber kişileri, çocukluktan alıp kemal erdiren bir süreçtir. Bu süreçle beraber insanın kişiliği oturmaya ve toplumsal hayatta bir ciddiyet kazanmaya başlar. Ancak bu sürecin Rıdvan ve Jale'de işlemediği görülmektedir. İkisinin yaşı ilerlemesine rağmen “olur olmaz gülüp eğlenen” kişilerdir: “Acemi bir halayığın oturacağı yere iğne koymak, ökse ile tutulmuş bir kuşu kediye teslim etmek, kelekleri, sinekleri canlı canlı duvara,

kapıya iğnelemek her akşam evimizin önünden geçen âmâ dilencinin sesiyle alay etmek” (YNG: 29) en çok yapmayı sevdikleri işlerdir. Onların gülüp eğlenmek için yaptıkları bu davranışlar, Adli’yi derinden üzmektedir. Hele “Ya sabur, ya Rahim” diyerek avuç açmadan sokaktan geçen âmâ dilenciye, onlar alaya alırken Adli, çok sever ve tekrar görmek için sokağı kollar. “Haylaz” kişiler oldukları her yerde belli olmaktadır. İki gözü de görmeyen bu kişiyi sevmek yerine onlar “güçlü kuvvetli, simsiyah sakallı adam” olan ve “İçsen de içmesen de avucuma para koyacaksın!” diyen sebilciyi sevmektedirler. Hoşlarına giden bu adamın üslubunda bir cebir ve zorbalık gördüğü için Adli sevmemektedir. Burada Amâ dilencide bir masumiyet varken sebilcide bir iğretilik vardır. Bu bağlamda, Ayverdi, alafrangalaşmış gençleri, yerli ve milli olan her şeyden uzaklaştırdığı gibi ezilenin ve masum olanın yanında yer almak yerine güçlü ve zorbanın yanında yer almaya ittiğini duyumsatmak ister.

Her iki karakter, ciddi insanlardan ve ortamlardan uzak dururlar. Özellikle samimiyet ve sorumluluk üzerine kurulan ilişkilerden kaçarlar. Böylece şahsiyetleri oturmamış kişiler olarak okuyucuya hissettirilir. Bu bağlamda romancı, Jale ve Rıdvan’ı evde yapılan sohbet meclislerine karşı tutumlarını düzleminde de Adli ile karşılaştırır. Jale ve Rıdvan kendi evlerinin selamlık odasında yapılan edebi sohbetlerin gerçekleştiği meclise dahil olmazlar. Hatta Adli’nin bu sohbet meclisleriyle ilgilenmesini alaya alırlar. Adli ise sohbet meclislerinde konuşulanlara ve o gün gelişigüzel kâğıtlara yazılan eski edebiyat beyitlerine ilgi duyar. Sohbet dağıldıktan sonra çekinerek selamlığa girip kâğıtları toplayıp üzerinde yazılan özlü sözleri ve beyitleri daha sonra ihtirasla bir deftere geçirmektedir. Küçük kardeşlerinin çok önem verdiği bu defteri, Jale ve Rıdvan, ele geçirip alaylı bir şekilde beyitleri okurlar. Ciddiye alınmayan, alaya alınan beyitlerin Divan edebiyatına ait olması ayrıca önem taşımaktadır. Adli, kardeşlerinin bu lakaytlıklarını ve toplumsal meselelere olan alakasızlıklarını şu veciz ifadelerle belirtir: “Yeni yetişmekte olan bu küçük insanlar, fikre, hisse ve kültüre arkasını çevirmiş bir terbiye ile büyütülmekte idiler ki, o yüzden, dillerine ve zevklerine en hoş gelen, kendilerinde uyanmamış duygulara hücum etmekte” (YNG: 17). Ayverdi, Rıdvan ve Jale’nin sorumluluk duygusundan kaçmalarını, fikir teatilerinin yapıldığı meclislerden uzak durmalarını yine mürebbiyelere bağlama çabası sezilmektedir. Osmanlı modernleşmesinin bir sonucu olarak topluma dahil olan mürebbiyeler, Ayverdi’nin romanlarında bir “öteki” yani “yabancı bir unsur” olarak telakki edilmişlerdir. Bu düşünceden hareket eden yazar, mürebbiyelerin fayda adına Osmanlı toplumunu vereceği bir şeyin olmayacağını benimsemiştir. Bu önyargıyla yola

çıkan yazar, bu eğitimden gelebilecek muhtemel olumlu tarafları da peşinen reddetmektedir.

Alafranga eğitimin romandaki gençlere verdiği zarar elbette bununla kalmamıştır. Alafranga bir mürebbiye ve yine alafranga bir annenin elinde yetişen bu gençler adeta bir boşlukta dırlar. “Özellikle gayrimüslim kadınların yaşama biçimleri Müslüman-Türk kadınlarını da etkiler.” (Karabulut, 2013: 59). Farkında bile olmadıkları, bu başıboşluğu özgürlük olarak algılayan Jale ve Rıdvan, eğlenceyi hayat tarzı olarak geçinen herkesle arkadaşlık kurarlar. Rıdvan'ın gezmeye başladığı amcasının oğlu Rami de böyle bir karakterdir. Tükenmez bir servetleri olduğu için okumayan amcaoğlu, Beyoğlu'nda uğramadığı eğlence yeri, baloz denilen içkili mekân kalmamıştır. Böyle bir kişi ile arkadaş olmaya başlayan Rıdvan, okuldan kaçmaya, “ağzında çirkin bir ispirto kokusu ve bulanıkça bir kafa” ile eve gelmeye, hasta olduğunu bahane ederek günlerce evde arkadaşlarıyla vakit geçirmeye başlamıştır. Rıdvan'ın bu davranışlarına göz yuman aile Adli'nin hastalanıp istifrağlar, nöbetler geçirdiği zamanda bile “bu oğlana ne yüz veriyorsun? Bir şeyi yok, yarın muhakkak mektebine gitmeli... nedir bu her gün hastalık?” ifadeleriyle ciddiye almaz okula gitmeye zorlar. Anne ve baba, çocuklarına karşı çifte standart uygulamaktadırlar. Adli'nin meziyetleri kabahat, Rıdvan ve Jale'nin kabahatleri da meziyet sayılmaktadır. Ailenin çifte standardı Adli'yi yavaş yavaş ailesinden koparmaktadır. Adli, aslında her ne kadar bu evde yaşasa da duygusal bir kopuş yaşamaktadır. Duygusal kopuştan sonra Adli'nin Galatasaray Lisesine gitmesiyle mekânsal olarak da gerçekleşmiştir. Bu kopuş, onu daha yerli ve milli hayat tarzları olan büyükannesine ve dayısının evine bağlamıştır.

Başıboş bir şekilde yetişen ve başıboşluğu tek gaye edinen bu gençlerin anneleri Nemide de bunlardan farksızdır. Manevi yönden çökmeye başlayan ev, dış görünüş itibarıyla de yıkılmaya yüz tutmuştur. Konağın perişan halini ilk defa, Adli gözlemlemektedir. Mekanın dışına göz atarken kapı tokmağının kırık olduğunu görür. Eski geleneksel evlerde Osmanlı medeniyetinin bir sembolü olan bu tokmağı bile tamir etmekten aciz bir anne babanın evinde yaşadığını bilir ve üzülür. Günden güne çöken evlerinin bir gün “Tıpkı gösterişi haşmetli, fakat köküne kurt düşmüş bir ağaç gibi sert, haşin bir rüzgarla devrilip gitmesinden” (YNG: 34) korkmaya başlar. Çocuk yaşta Adli'nin bu endişelerini yine yerli ve milli düşünen büyük annesini de endişelendirmekte ve kızını uyarmaktadır: “Nemide, bu böyle olmaz, sen bütün gününü ya çalgı ile ya da lüzumsuz şeylerle geçiriyorsun; biraz evinin içinde dön dolaş, etrafını gör, gözet”. Nemide ise ikazları kabul edip mahcup olmak yerine hiddetlenerek “Yok anne, benim dünyada tek zevkim müziktir.. ölünceye kadar ben bu işten vazgeçmem. Hem nesi var? Olup gidiyor

işte” şeklinde annesine karşılık verir. Evdeki hasarları zaten büyük anne birkaç defa adam gönderip tamir etmektedir. Eğer bu geçici, tamiratlar olmasa, evin yıkılışı daha da hızlanacaktır. Ayverdi, burada Osmanlı cemiyetindeki içtimai çöküşü, konağın yıkık çökük görüntüsüyle somutlaştırmaktadır. Böylece somut bir imge ile tezini daha da güçlendirmektedir.

Mürebbiyelerin, Türk toplumunda açtığı yaraları, yarattığı problemleri, daha da belirginleştirmek için Samiha Ayverdi, Jale ve Rıdvan'ı Dayısının çocuklarını toplumsal sorumluluk düzleminde karşılaştırır. Dayının çocukları, Selami ve Hayrünnisa, Rıdvan ve Jale'nin aksine bir ayakları geçmişte, bir ayakları gelecekte olan gençlerdir. Yazarın ve Adli'nin gurur duyabileceği müstesna kişilerdir. Anlatıcı, romanın ortalarına doğru Jale ve Rıdvan'ı dayısının çocukları Selami ve Hayrünnisa ile de yerlilik ve vatanperverlik düzleminde değerlendirir. Bu çerçevede, Jale yukarıda ifade edildiği gibi yerli olan her şeye karşı olduğu gibi vatani konularda da vurdumduymazdır. Dayısının kızı Hayrünnisa ise ismiyle müsemmadır. Mürebbiyenin eğitiminden değil de büyükannenin yol göstericiliğiyle büyümüş “oryantal” ve “muhafazakâr” bir karakterdir. Fiziki olarak “ince güzel elleri” ifadeleriyle idealleştirilen genç kız, düşünsel planda da idealleştirilmiştir: “..bir taraftan kalem, kitap arasında dolaşıp dururken, diğer taraftan büyükannesinin değdiği noktaları da ihmal etmiyordu. O, Jale gibi söküklüklerini başkalarına diktirmiyor, odasının tozunu başkasına aldırıyor, hatta iki gözlüğü üst üste takarak yemeni oyalayan ihtiyar komşunun yanına sokulup bu ince sanatı çalmayı bile ihmal etmeyecek bir kadınlık hassasiyeti gösteriyordu” (YNG: 109). Bu çerçevede, yazar hayalindeki genç kız modelini çizerken dayandığı tek husus yerli bir eğitimidir. Zira Jale, bir mürebbiyenin insafına terk edilirken Hayrünnisa, bir mürebbiyenin değil büyükannesinin yanına bırakılır. Babası politik düşünceleri ve vatani için mücadele ettiği süreçte, yurt dışına gittiği zamanlarda, kızını annesinin yanına bırakmıştır. Babası burada bilinçli ve doğru bir tercih yaparak kızının geleneksel değerlerle yetişmesini sağlamıştır.

Mürebbiyelerin ayak basmadığı Dayının evi, tamamen yerlidir. Geleneksel bir atmosfer yaşanmaktadır evde. Bu bağlamda, Asaf Bey-Nemide çiftinin evinden bir farklıdır. Farkı yaratan, geleneği yaşatan büyük annenin varlığıdır. Geniş aile olan bu evde, büyük anne, fırtınalı Tanzimat denizinde, doğru ve yanlışları gösteren bir pusula görevini yerine getirmektedir. O, oğlunu ve torunlarının eksik bıraktığı yerleri tamamlayan bir yol göstericidir. Bilgi birikimi, tecrübesi ve okulsuz kadınlık ilmiyle ailenin bel kemiğidir. Ayverdi'nin idealleştirdiği “geniş aile” kavramında bu kişilerin varlığı adeta bir mecburiyet haline gelmiştir. Bunlar giyimleri, ahlak yapılarıyla geçmiş günümüze taşıyan “hafıza kişileri”dir. Diğer

evde ise geçmişi hatırlatacak dekoratif eşyalar olmadığı gibi maziye hafızalarda canlı tutacak “hafıza kişi”ler de bulunmamaktadır. Bu çerçevede, Asaf Bey ve Nemide'nin evi, ne “hafıza mekan”lardır ne de “hafıza kişi”leri barındırmaktadır.

Anne Nemide'nin çocuklarının yetiştirilmesinde başarısız olduğu gibi evi toparlamakta, evirip çevirmede ve idare etmede sınıfta kalmıştır. Sadece Adli böyle düşünmemekte, “yiğit ve vatansever bir asker” olarak tanımladığı dayısı da böyle düşünmektedir. Romanda daha çok dayı olarak geçen Miralay Nazım Bey, çocuklarının eğitimsizliği ve bunun doğurduğu kötü gidiş konusunda kız kardeşini, birkaç defa şiddetli bir şekilde uyarmaktadır: “Nemide gözünü aç.. oğlun, parasız mirasyedi; kızın, Beyoğlu bebeği.. onların ikisi de bu vatanın evlatları değil...” (YNG: 35). Bu tür ihtarlara kulak asmayan Nemide'yi daha sert ifadelerle eleştirir ve çocuklarını böyle yetiştirdikleri için vatan haini olduklarını, evlatlarını kendi elleriyle milletin başına birer afet olarak yetiştirdiklerini de ekler.

Nemide'deki batılı eğlence kültürü ve üstün kopyacılık yeteneği Tanzimat inkılâbının temelinde vardır. Berna Moran'ın Tanzimatçılar için dediği “...Batı kurumlarını Türkiye'ye getirirken, Batı'da bu kurumların temelinde yatan düşün dünyasını hesaba katmadan kopya ediyorlardı. Batı kültürünü ve yaşam biçimini yüzeyden taklit etmekte onların yaptıkları. (...). Kadınli erkekli toplantılar, balolar, Boğaz'da mehtap sefaları Tanzimatçıların Batılılaşma anlayışının bir parçasıydı” (2002: 15-16) cümleler, bunu yansıtmaktadır. Görülüyor ki Asaf Bey de Nemide de İslam ilmiyle ve medeniyetiyle kıvamını bulan cemiyetin yapısıyla taban tabana zıttırlar. Ebeveynleri tarafından evin içinde imtiyazlı bir şekilde yetiştirilen ikiz kardeşlerin ciddi kişilik problemleri de vardır. Adli, Rıdvan'ın zekâsının kontrol edilerek yetiştirilmesi gerekirken hep alkışlandığını, bu nedenle “hoyrat, atılgan, bencil bir küçük adam” olarak, Jale'nin de aynı eğitim ve terbiye çerçevesinde “alınan” “kibirli”, “küstah” bir genç kız olarak büyüdüklerini söyler.

Yerliliğin ve Merhametin Timsali: Ratibe

Samiha Ayverdi, İbrahim Efendi Konağı eserinde de mürebbiyeliğe dolayısıyla alafrangalığa değinir. Eserde mürebbiye eğitimi ve terbiyesini görmesine karşın yerli ve milli kalmayı bilen Ratibe adlı bir genç kız vardır. Anlaşılan Ratibe'nin mürebbiyesi verdiği Batılı değerleri sevdirmeye çabası ve eğitimi sonuçsuz kalmıştır. Ancak mürebbiyesinin böyle bir çabası olduğu sezilmektedir: “Konağın evin aylıklı terzileri ile kendi mürebbiyesinin baş başa verip konuştukları lafları birbirine eklediği zaman, İstanbul'la Beyoğlu'nun farkı daha açıkça belli oluyordu.” (İEK: 159). Ancak mürebbiyeden önce küçük kızın dimağı ev halkı

tarafından doldurulmuştur: “İşte bu yüzden küçük Ratibe, bir Habeş güzeli olan Mail Kalfa'nın ve Türkçe hocası Mihriye Hanım'ın, daha küçük bir çocukken dağarcığına koydukları yerli ve manevi kıymetleri ne terk edebiliyor ne meydana çıkarabiliyordu. Gece yatağına girdiği zaman gene geçmişlerine Fatiha okuyor, yeni bir elbise giydiği zaman, gene Besmele çekiyor, fakat alaya alınmak, küçüm-senmek korkusuyla inançlarını muamelelerini de yardan ve ayardan saklamaya gayret ediyordu.” (İEK: 159). Mail Kalfa ve Mihriye Hanım sayesinde İbrahim Efendi Konağı'nın yerli kalmış bir genç kızıdır. Ratibe yerliliğinden dolayı her zaman Beyoğlu'na karşı mesafeli kalmıştır. Onun en çok sevdiği yazarın da idealleştirdiği Osmanlı Sokak kültürüdür. Buradaki Rum satıcılardan da bir yabancılık hissederek olmuştur: “Ratibe birçok akraba çocukları gibi yalnız köprünün bu yakasının malı değildi. Emektar Faik Ağanın aileyi konağın taşlığında alıp en taşıdığı yer, şüphe yok ki Beyoğlu idi. Onun için de bu semtin, bu muhitin havasını az çok tanıyor. Levanten zevki, levanten çeşnisi, ne demek olduğunu pek ala da hissediyordu.” (İEK: 159-160). Ayverdi'de mürebbiyelik ve Beyoğlu birbirini tamamlayan önemli unsurdur. Beyoğlu alafranga yaşamı temsil eden mekânsal bir unsurdur. İstanbul'un hemen yanına kurulmuş küçük bir Avrupa'dır. Bu küçük Avrupa alafranga oklarını Müslüman yaşamın kalbine yöneltmektedir. Mürebbiye de onu bütünleyen insansal unsurdur. O da hissettirmeden Müslüman ailelerin içine dilini, kültürünü ve yaşam felsefesini yerleştirmektedir.

Ayverdi, Beyoğlu'na karşı Eyüp semtini, mürebbiye ve onun yetiştirdiği yerli ve millilikten yoksun kişilere karşı da Ratibe'yi model olarak sunmaktadır. Küçük Ratibe, yukarıda adları zikredilen Jale ve Rıdvan'ın tam tersine merhamet, acıma duygularıyla doludur. İçinde müstesna bir cevher taşıyan Ratibe, zarif, mütevazı, müşfik bir çocuk olarak tanıtılır. Küçük yaşına rağmen derin düşünen ölçüp tartan bir kişidir. (İEK: 83). Yani Jale ve Rıdvan gibi fikre ve toplumsal meselelere karşı hissiz değildir. Tam tersine tam tersine bütün toplumun yükünü omuzlarında hissetmektedir. Bu yaradılışın bir sonucu olarak Ratibe, servisi, türbesi, kabristanı, çeşmesi, sebili her yerden daha bol olan bu semtten, oldu olası çok hoşlanır. Bu yerlerden biri de Eyüp'tür. Ancak mürebbiyeler buna karşın onu Beyoğlu'na götürür “sana layık mı bayağı şeyler” denirdi.

Ratibe'nin Jale ve Rıdvan gibi alafranga tiplerden bir başka farkı, Batı medeniyetine ve Beyoğlu'na dair yanında söylenen her şeye şüphe ile yaklaşır ve kabullenmez. Bir zihin muhasebesi yaparak söylenenleri ölçüp tartar. Örneğin Beyoğlu'ndan gelen terziler onun yanında Beyoğlu hakkında göz kamaştırıcı ifadeler kullanırlar: “Ne tuhaf, bu gençler kadınlar, konağın hiçbir âdetini hiçbir ananesini sevmiyor, beğenmiyorlardı. Ama asıl işin garibi, düşünce ve duygu-

larını çocuğun yanında açığa vurmaktan da çekinmiyorlar, sanki yanlarında hiç kimse yokmuş gibi keyiflerince atıp tutuyorlardı. Küçük kız çok defa isyan edecek oluyor; fakat değil kafa tutmak, fikrini söylemek dahi bir saygısızlık olarak belletilmiş bulunduğundan gerçekten de kendisi mevcut değilmiş gibi susuyordu. (İEK: 160). Ayverdi, mürebbiye eğitimini yerli değerlerle destekleme girişiminde bulunarak bir sentez kişilik yaratmak istese de bunun mümkün olmadığı savunur: “Küçük Ratibe için de, terzilerin, mürebbiyelerin içeri soktukları garp rüzgârlarının, cazip, gönül açıcı tarafları da yok değildi. Hâlbuki içinde doğup büyüdüğü çevrenin asla terk edemeyeceği güzellikleri, iliğine kemiğine işlemiş bir letafeti vardı. Bu ikisini bağdaştırabilse, ortada kalmaktan kurtulacak, rahatlayacaktı. Beyoğlu'ndan esen hava, böyle bir uzlaşmayı asla kabul etmiyor, bayramıyla seyraniyle, düğünü derneği, dini imanı geleneği göreneği ile eskiden kalma ne varsa bir kalemde silip süpürmek istiyordu.” (İEK: 162).

SONUÇ

Tanzimat ile beraber mürebbiyeler, ev ortamında çocuğu eğitmek için Osmanlı toplumunun toplumsal dokusuna uymadıklarını savunmuştur. Bunu hem denemelerinde hem de kurmaca eserlerinde işlemiştir. Onun için mürebbiyeler Osmanlı'nın Müslüman toplum dokusuna uymayan zararlı unsurlar niteler. Yani kültürel zeminde ortaya çıkan bir “doku uyumsuzluğu” söz konusudur. *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında mürebbiye, Jale ve Rıdvan'ı eğitirken Batı değerlerine göre eğitmiştir. Kendi öz değerlerine yabancılaşmış özde değil sözde tiplerdirler. Hiçbir kültürel altyapıları yoktur. Jale ve Rıdvan, aynı zamanda hedefi olamayan sorumluluk almaktan çekinen gençler olarak karakterize edilmişlerdir. Dolayısıyla geleceğin emanet edilemeyeceği güvensiz tiplerdir.

Bu konuda daha önce, Mehmet Çelik “Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Mürebbiye ve Şipsevdi Romanlarında Yanlış Batılılaşma”, Dilek Ceran “Mürebbiyelik ve Türk Romanında Bazı Mürebbiye Tipleri”, İbrahim Tüzer “Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın “Mürebbiye'sinin Hallerinden Anlatımın Unsurlarına” gibi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda mürebbiye ve mürebbiye eğitimi, bazen alaf-rangalık bağlamında da değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Samiha Ayverdi de mürebbiyeleri, alaf-ranga hayatın bir ‘temsilcisi’ ve ‘yayıncısı’ olarak görmüştür. Batı medeniyetinin değer yargılarına karşı olan Ayverdi, önyargılı bir şekilde mürebbiyeleri tenkit ettiği gözlemlenmiştir. Kahramanları kurgularken nesnel bir bakış açısından ziyade subjektif bir bakış açısı hakimdir. Zira çocuk eğitiminde başarılı olmuş mürebbiyelerin varlığı başka yazarlarca dillendirilmektedir. Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu* romanındaki mürebbiye çocuğu başarılı bir şekilde eğitmiş ve

hayata hazırlamıştır. Bazı mürebbiyelerin yabancı dil öğretme ve piyano gibi müzik aletlerini çalmada çocuğu geliştirdikleri ve böylece hayata alıştırdıkları kabul görmüş bir kanaattir. Bu çerçevede, Ayverdi'nin tespitleri, yargıları doğru olmakla beraber bunu bütün mürebbiyeler için iddia etmek “gerçeklik” bağlamında sorunlu olduğu sonucuna varmıştır. Romancı, Osmanlı, modernleşmesi içerisinde, bu öğretmenleri, dışlayarak yabancı olarak görmüş ve “öteki”leştirmiştir. Osmanlı modernleşmesinin kendisinde var olan kriz göz ardı edilmiş ve sebeplerini başka yerde aramıştır. Bu öğretmenler, dışlanmasaydı verdikleri eğitim ile Osmanlı toplumu arasında zengin bir değer ortamı yaratılacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Halil. (1988). Samiha Ayverdi'nin Dili ve Uslubu, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Özal Matbaası, İstanbul.
- Ayverdi, Samiha (2007). İstanbul Geceleri, Kubbealtı Neşriyat, 5. Baskı, İstanbul.
- Ayverdi, Samiha (2009). *Yolcu Nereye Gidiyorsun*, Kubbealtı Neşriyat, 4. Baskı, İstanbul.
- Ayverdi, Samiha (2009). İbrahim Efendi Konağı, Kubbealtı Neşriyat, 4. Baskı, İstanbul.
- Ayverdi, Samiha (2011). Ne İdi, Ne Olduk, Kubbealtı Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul.
- Ceran, Dilek. (2002). Mürebbiyelik ve Türk Romanında Bazı Mürebbiye Tipleri, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, ss: 215-227. sayı. 12. Konya.
- Güner, Ağâh Oktay (1984). Samiha Ayverdi ve Tarih Şuuru, Türk Edebiyatı Dergisi, Samiha Ayverdi Özel Bölümü, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1988). Samiha Ayverdi ve Türkiye Meseleleri, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Özal Matbaası, İstanbul.
- Karabulut, Mustafa, (2010), Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı'nın Yenileşme Sürecine Bir Bakış, Türk Dünyası Araştırmaları dergisi, ss. 125-138. sayı: 187.
- Karabulut, Mustafa, (2008), Tanzimat Dönemi Türk Romanlarında Alafrangalaşmak, Belleten dergisi-II, ss.47-67. TDK, Ankara.
- Karabulut, Mustafa, (2013), Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme, Erdem dergisi, ss.49-69. sayı: 64.
- Kavcar, Cavit, (1995), Batılılaşma Açısından Servet-i Fünûn Romanı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Kerman Zeynep. (1995), Halid Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Batılı Yaşayış Tarzı İle İlgili Unsurlar, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Moran, Berna (2002). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Uğurcan, Sema (1988). Samiha Ayverdi'nin eserlerinde Batılılaşma ve Medeniyet Krizi, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Özal Matbaası, ss: 145-150, Yıl: 17, Sayı: 4, İstanbul.